

JOACHIM RINGELNATZ:

Ein Nagel saß in einem Stück Holz.
Der war auf seine Gattin sehr stolz.
Die trug eine goldene Haube
Und war eine Messingschraube.
Sie war etwas locker und etwas verschraubt,
Sowohl in der Liebe, als auch überhaupt.
Sie liebte ein Häkchen und traf sich mit ihm
In einem Astloch. Sie wurden intim.
Kurz, eines Tages entfernten sie sich
Und ließen den armen Nagel im Stich.
Der arme Nagel bog sich vor Schmerz.
Noch niemals hatte sein eisernes Herz
So bittere Leiden gekostet.
Bald war er beinah verrostet.
Da aber kehrte sein früheres Glück,
Die alte Schraube wieder zurück.
Sie glänzte übers ganze Gesicht.
Ja, alte Liebe, die rostet nicht!

Joachim Ringelnatz. *und auf einmal steht es neben dir*. Gesammelte Gedichte. Bertelsmann Club GmbH, Rheda-Wiedenbrück, der Buchgemeinschaft Donauland Kremayr & Scheriau, Wien und der angeschlossenen Buchgemeinschaften, 1994. S. 21–22.

JOSEF HIRŠAL:

STARÁ LÁSKA

Vodřezku prkna šroubek tkvěl.
Nad manželkou se pýchou chvěl.
Ta zlatou hlavou zářila.
Mosaznou matičkou byla.
Uvolněná i přetažená
v lásce i vůbec. Inu, žena!
Milovala háček. Ten se scházel s ní
v díře po suku. Tam byli intimní.
A pak jednoho dne zmizli potichu
a nechali šroubek prostě ve štychu.
Šroubek ubožák se ohnul samým žalem.
V železném srdci, zraněném a malém,
hlodala vášeň zoufalá.
A rez ho téměř sežrala.

Tu však zdroj jeho štěstí i běd
ztrhaná matka se vrátila zpět.
Zářila, blyštěla - celá se skví.
Ba, stará láska nerezaví!

POETA DOBRODRUH

Vývoj jedné z nejvýraznějších větví české poezie po první světové válce je výrazně nasměrován Čapkovou antologií „Francouzská poezie nové doby“. Ta svým celkovým významem a především překladem Apollinairova „Pásma“ zastínila i takové zjevy současné světové poezie, jako byli R. M. Rilke, Georg Trakl či klasikové německého expresionismu a téměř celá oblast angloamerické poezie. Jednotliví tvůrci z této sféry byli známi pouze fragmentárně a překládání fakultativně a sporadicky. Došlo na ně až mnohem později.

Jedním z těch, jimž jsme byli dlužni zájem a hlubší poznání, je i Joachim Ringelnatz. Než se však na tohoto německého básníka s pestrým osudem plně soustředíme, je na místě zmínit se v souvislosti s ním o nejpřitažlivější části díla jeho současníka Christiana Morgensterna. Bylo to až v roce 1958, kdy mohlo vyjít první vydání českého překladu jeho „Šibeničních písní“, aby se v roce 1965 za příznivější situace rozmnožilo o souborné vydání všech čtyř knih Morgensternovy groteskní lyriky, doplněné o reprodukce vybraných obrazů a kreseb Paula Kleea. A právě po jejich výrazném úspěchu se vynořilo mnoho dotazů i po díle Joachima Ringelnatze.

Snad je to osvěživý humor a kouzlo básnické grotesky, proč byla jména těchto dvou básníků vyslovována jedním dechem. Vždyť ani jako osobnosti ani svými osudy nejsou si nikterak podobní. Třebaže se v Ringelnatzově díle jasně zatřpytí i jemné záblesky morgensternovských duchaplných nápadů, básník dílo svého současníka neznal a nesledoval. Zatímco Morgensternův život plynul celkem v poklidu a pohodě, neklidný duch hnal Ringelnatze z jednoho dobrodružství do druhého, nedovolil mu zůstat na jednom místě ani v jednom zaměstnání. O málokterém umělci našeho století kolovalo tolik historek jako právě o Joachimu Ringelnatzovi. Život tohoto básníka, klasika literárního kabaretu, bystře pozorujícího vypravěče, zneuznaného malíře a kreslíře, který se především v období po první světové válce do nástupu Hitlera k moci těšil v Německu veliké popularitě, byl sám uměleckým dílem. Joachim Ringelnatz, vlastním jménem Hans Botticher, se narodil 7. srpna 1883 v saském Wurzenu jako syn kreslíře a spisovatele-humoristy. Ten, pro koho je Joachim Ringelnatz především námořník, bohém a kabaretiér, bude asi překvapen jeho původem. Je totiž pravnukem vychovatele výmarského prince, řádného profesora řečtiny v Jeně, a jeho urozené manželky z Goethova dvora. Do rodiny patří i filozof a orientalis-ta Paul de Lagarde, vlastním jménem Paul Anton Botticher, příbuzný s dobrodružným mořeplavcem Theodorem baronem z Neuhofo, jenž jako Theodor I. se stal koncem 18. století králem na Korsice. V Hansi Botticherovi, alias Joachimu Ringelnatzovi, bylo něco z každého z jeho předků. Nepatřil k žádné literární generaci ani skupině, zkoumal život i poezii na vlastní pěst.

Ve škole neprosplival, ale psal už verše a ilustroval je obrázky zvířat. Po vyloučení z gymnázia se v roce 1901 přihlásil k dobrovolné vojenské službě a vstoupil na čtyři roky do námořnictva. Poté následovalo krátké učňovské období v továrně na krytínu a pak se Hans Botticher vydává s mandolínou na vandr. Po hostincích recituje a zpívá vlastní verše a pěšky dorazí až do Amsterdamu, kde pro potutku skončí ve vězení. Je deponován zpátky do Německa a najde útočiště v Mnichově, kde se uchytil jako účetní v cestovní kanceláři. Rok 1909 znamená v jeho životě zásadní změnu; poprvé totiž navštívil „Simpl“.

V mnichovském lokále Kathi Kobusové „Simplicissimus“ se několik let před první světovou válkou scházival celý bavorský umělecký a intelektuální svět. Vpředu hostinská místnost, vzadu sál s pódiem a výčepem, připomínající výtvarnou galerii. Obrazy, kresby a grafiky, krajiny, portréty, zátiší i karikatury nejruznějších autorů zdobily tento slavný kabaret. A zde se jednoho dne objevil pětadvacetiletý, ještě zcela neznámý Hans Botticher. V „Simplu“ byl

okouzlen nejen prostředím, ale především strhujícími vystoupeními Ericha Müllera a energickou hostinskou v tyrolském kroji, která ho jako každého hosta srdečně uvítala: „Je tu místa dost, jenom račte dál!“, i když byla v kabaretu hlava na hlavě. Bötticher se však brzy osmělil a požádal majitelku hostince, aby mu dovolila vystoupit. Začátky to slavné nebyly. Teprve svou básní „Sen Simplicissi-ma“, do níž jako refrén vkomponoval uvítací slova Kathi Kobusové „Je tu místa dost, jenom račte dál“, stržil na pódiu první potlesk. Za večeri a nepatrnou odměnu mohl od té doby vystupovat v „Simplu“ večer do večer. Opustil ihned zaměstnání účetního a při psaní básní si přivydělával reklamními slogany. Za prvních ušetřených pět set marek si pořídil trafikou, ale brzy pro svou velkorysost zkrachoval a přátelům rozdal, co zbylo ze zásob.

Bötticherovy existenční svízele a neustávající finanční tíseň bohatě odškodňují četná přátelství a styky s básníky, spisovateli, divadelníky a lidmi od novin, která v „Simplu“ navázal. V roce 1911 vydal knižně svou první básnickou sbírku a rok nato další. To už byl po hádce s majitelkou „Simplu“ opět bez zaměstnání. Jeho toulavé nohy a neklidné srdce ho zanesly až do Rigy, kde po čase upadl do bídy, takže po barech věštil prostitutkám z ruky. Psát však už nikdy nepřestal a ze svých různorodých aktivit dovedl bohatě těžit: byl kejklířem s hady, obchodním agentem, pomocníkem u kolotoče, kamelotem a aranžérem. Jeho cynické a bohémské verše satiricky napadaly život a morálku sosáků a slovní hříčky se stylem i tématy blížily k filozofičtější a křehčí poetice Morgensternově.

Když vypukla první světová válka, Bötticher narukoval, sloužil čtyři roky u námořnictva a v hodnosti poručíka se stal velitelem minolovky. Po válce se opět nějaký čas potloukal bez zaměstnání, žil ze svých recitačních vystoupení, článků a z prodeje obrazů. Ale že opravdu „stará láska nerezaví“, vrátil se znovu do „Simplissima“, kde proslul - již pod pseudonymem Joachim Ringelnatz - především svými „Tělocvičnými básněmi“ (Turngedichte) a baladami o námořníku Kuttel Daddeldu. Těžil ze svých tuláckých let, kdy procestoval Evropu od Tyrol po Dánsko, od La Manche po Baltik. Recitoval své básně v Paříži, Londýně, ve Vídni i - pro tehdejší německé publikum - v Praze.

Roku 1920 se oženil a usadil se v Mnichově jako poštovní úředník. Zatímco svými básněmi slavil další úspěchy při kaba-retních vystoupeních, jeho dramatická díla nikdy na žádné scéně uvedena nebyla. Téhož roku ho angažoval Hans von Wolzogen do znovuotevřeného berlínského kabaretu Maxe Reinhardta „Schall und Rauch“ a brzy kabaret i kabaretiéra znalo a obdivovalo celé Německo. Zde se literární a vůbec intelektuální život 20. a 30. let až příliš podobal čarodějnické-mu kotli. Mísily se v něm nejrozmanitější substance od revolučních komunistických hesel až po hnědý lektvar nacistické ideologie a koncentroval se především v kabaretech a kavárnách.

Joachim Ringelnatz se sám nazýval „cestujícím artistou“ a přednášel své verše o boxerech, fotbalistech, opilých námořnících, básně, v nichž hleděl na svět z okénka letadla či expresu. Jeho paleta byla široká: i milostné básně mají neobvyklý ráz, jsou to telegramy, telefonní rozhovory, dopisy, songy, něžná milostná oslovení. Básník hovořil též s předměty, oslovoval třeba vlastní podrážky, uvařenou bramboru, kartáč na šaty; objevoval prostě poezii všedního dne. Hrál si s jazykem, vyhýbal se sentimentalitě a utíkal se do klauniády. Ringelnatzovy básně o vaně, rozmluva lampy se zrcadlem, verše o zklamaném šroubku staly se pro publikum nezapomenutelnými bajkami.

Jak se můžeme dočíst v literárních encyklopediích, Ringelnatzova tvorba je dávana i do souvislosti s poezií básníků jako Li Po, Francois Villon, Johann Christian Günther a Paul Verlaine. Literární kritika o něm napsala, že „našel kámen bláznů až k zaměnitelnosti podobný kameni mudrců“. Paralelně s francouzskými a německými dadaisty pěstoval Ringelnatz i černý humor. Nerespektoval ani jedno společenské tabu, za opilostí skrýval střízlivost, za drsností své srdce. Autenticky žil a básnil.

Protože tato poezie provokovala a prozrazovala ducha nejvýše svobodného, nebylo divu, ze ji nacisté po uchvácení moci zakázali. Svě narozeniny v roce 1933 oslavil básník ještě s velkou a slavnou společností: s Astou Nielsenovou, Paulem We-generem, Ernstem Rowohltem a mnoha dalšími přáteli. Zatímco berlínské noviny o jeho narozeninách obšírně psaly, bavorská policie už mu další vystoupení nepovolila, stejně tak nesměl vystoupit v Hamburku ani v Drážďanech, kde byl odvolán ze scény. Při poslední cestě do Švýcarska měl problémy s pasem a jak nacistický režim stupňujícím se násilím omezoval jeho veřejnou činnost, hrozily mu i nové existenční a finanční těžkosti, k nimž se brzy přidružila i těžká plicní choroba. Na jaře 1934 musel být hospitalizován a v listopadu téhož roku zemřel.

Břítký humor, nápaditý slovní vtíp ani svěží představivost Ringelnatzovy poezie dodnes nevyvanuly. Proto jsme se pokusili přiblížit ji ve stručném výběru překlady, či spíše parafrázemi, i našim čtenářům. Tento výbor se opírá především o vydání Ringelnatzova básnického díla „und auf einmal steht es neben dir“, Gesammelte Gedichte, Karl H. Henssel Verlag, Berlin 1950. Obrovský náklad 126 000 výtisků, kterého dosáhlo vydání do roku 1963, svědčí o Ringelnatzově velké čtenářské odezvě, podobné oblibě Morgensternových „Šibenič-ních písní“, ovšem s jediným rozdílem. Zatímco Morgenstern hovoří převážně k intelektuálnímu publiku, je Joachim Rin-gernatz autorem nejširších vrstev. Jednou vykutálený námořník, podruhé duchaplný klaun, jindy vášnivý glosátor či vynalézavý šprýmař, vždy je to „malý potouchlý šibal, jehož srdce je jinde - uzavřeno kdesi v mořské mušli“.

JOSEF HIRŠAL

JOACHIM RINGELNATZ. *STARÁ LÁSKA NEREZAVÍ Verše groteskní a jiné. Z německého originálu Und auf einmal steht es neben dir*, vydaného nakladatelstvím Henssel Verlag v Berlíně roku 1950, vybrali a uspořádali Michaela Jacobsenová a Josef Hiršal. Přebásnil Josef Hiršal za jazykové spolupráce Michaely Jacobsenové. Doslov napsal Josef Hiršal. *KVĚTY POEZIE* Svazek 213. Praha: Mladá fronta, 1999. Str. 9, 109-114.